

Mgr Łukasz Jabłoński
Katedra Ekonomii Stosowanej
Akademia Ekonomiczna w Krakowie

ROZWÓJ KAPITAŁU LUDZKIEGO JAKO WYZNACZNIK KONWERGENCJI UE. WNIOSKI Z DOŚWIADCZEŃ UE

Wprowadzenie

Spójność społeczno-ekonomiczna jest elementem strategii rozwoju obowiązującym sygnatariuszy UE. Osiąganie spójności społeczno-ekonomicznej w UE zależy od skutecznego wykorzystania jakości kapitału ludzkiego i zasobów ludzkich występujących w krajach UE. Oparcie wizji rozwoju na akumulacji kapitału ludzkiego jako głównego czynnika konwergencji staje się jednak wyzwaniem niezmiernie trudnym do realizacji, szczególnie w przypadkach krajów Środkowowschodniej Europy, które przystąpiły do Unii w 2004 roku. Trudność ta wynika z przyczyn dwojakiego rodzaju. Po pierwsze, kraje posocjalistyczne, w tym Polska, odziedziczyły po gospodarce centralnie planowanej wiele barier ograniczających wzrost produktywności zasobów ludzkich, przedsiębiorstw i w konsekwencji całej gospodarki. Po drugie, mimo niezadowalających rezultatów Strategii Lizbońskiej, instytucje UE oraz kraje członkowskie wydają się ignorować kluczowe bariery szybszego wzrostu i rozwoju gospodarczego UE. Ocena skuteczności Strategii Lizbońskiej wskazała, iż w celu zmniejszenia luki rozwojowej do gospodarki USA, konieczne jest zmodernizowanie sfery makro-regulacji gospodarek, które umożliwią wzrost produktywności.

Kwestie te wydają się szczególnie istotne dla wyeliminowania paradoksów rozwoju kapitału ludzkiego w krajach posocjalistycznych oraz przyspieszenia tempa konwergencji tych krajów do UE i gospodarki USA.

Kapitał ludzki w procesie konwergencji. Perspektywa teoretyczna

Wyodrębnienie wielkości rezydualnej w modelach neoklasycznych – reszty Solowa – oraz podjęcie próby dekompozycji zmian całkowitej produktywności czynników wytwórczych (TFP) na części powodowane wahaniami zmiennych odzwierciedlających abstrakcyjnie ujmowaną technologię (podejście neoklasyczne), wprowadziło ekonomię wzrostu gospodarczego w nowy obszar badawczy, tj. endogeniczną teorię wzrostu gospodarczego.

W grupie czynników i zmiennych, które trwale wpisały się w studia i analizy wzrostu gospodarczego tak w ujęciu teoretycznym, jak i empirycznym, obok wiedzy, sfery badawczo-rozwojowej B+R czy innowacji, istotne miejsce zajmuje akumulacja kapitału ludzkiego.

Współczesny dorobek teorii wzrostu doczekał się licznych modeli, które zakresem rozpatrywanych determinant wzrostu, ich założeniami oraz zakresem analizy argumentują istotną rolę kapitału ludzkiego w mechanizmie konwergencji gospodarki do ścieżki zrównoważonego wzrostu.

Pierwsze próby wyodrębnienia zasobu kapitału ludzkiego w modelach wzrostu gospodarczego były dokonywane w duchu założeń neoklasycznych. Obok nakładów pracy fizycznej oraz kapitału fizycznego, dodatkową zmienną modeli był kapitał ludzki. Wobec aktualności neoklasycznego założenia dotyczącego malejących przyrostów produktu względem zaangażowanych czynników produkcji, suma elastyczności produktu względem tych czynników była zrównywana do jedności. W rezultacie, proces wzrostu, w tym długookresowego, i jego konwergencja następowały zgodnie z mechanizmem typowym dla neoklasycznej teorii wzrostu gospodarczego [Mankiw, Romer, Weil, 1992].

W rezultacie opracowania modeli wzrostu przez P. Romera (1986) i R. J. Lucasa (1988), większość modeli konstytuujących endogeniczny kierunek badań nad fenomenem wzrostu gospodarczego, odchodziło od standardowych założeń neoklasycznych. Dotyczyło to m.in.: wprowadzania założeń o rosnących korzyściach skali z zaangażowanych czynników wytwórczych, w tym kapitału ludzkiego [Azariadis, Drazen, 1990; Barro, Sala-i-Martin, 2004; Becker, Murphy, Tamura, 1990], możliwości substytucji kapitału fizycznego zasobem kapitału ludzkiego [Caballe, Santos 1993, s. 1042-67] czy specyficznych uwarunkowań dynamiki funkcji rozwoju kapitału ludzkiego, tj.: (egzo- i endogeniczna) płodność; indywi-

dualne preferencje związane z wydatkami na edukację i kształceniem [Cardak, 1999, s. 63-76]; źródła finansowania kształcenia [Glomm, Ravikumar, 1992; Benabou, 1996]; efekty zewnętrzne (*spillover*) akumulacji kapitału ludzkiego pojawiające się na poziomie rodziny, wspólnot sąsiedzkich, społeczności lokalnych czy gospodarki krajowej [Tamura, 1991, 2004; Benabou, 1996].

W modelach wzrostu z wyodrębnionym zasobem kapitału ludzkiego, proces konwergencji wyjaśniany jest zarówno z perspektywy zbieżności do indywidualnej ścieżki zrównoważonego wzrostu (konwergencja warunkowa), jak i zbieżności gospodarek charakteryzujących się odmiennymi poziomami parametrów strukturalnych (np. poziom zasobu H i K , produktywność inwestycji w H , indywidualne i grupowe zapotrzebowanie na H) do wspólnej ścieżki zrównoważonego wzrostu (konwergencja bezwarunkowa lub absolutna)¹.

W porównaniu do neoklasycznej teorii wzrostu gospodarczego, endogeniczne modele wzrostu gospodarczego oparte na akumulacji kapitału ludzkiego w lepszy sposób wyjaśniają zjawisko zbieżności gospodarki do indywidualnej potencjalnej ścieżki zrównoważonego wzrostu gospodarczego.

Z punktu widzenia możliwości wyjaśniania zjawiska konwergencji absolutnej gospodarek, kluczową cechą modeli wzrostu, w tym także z wyodrębnionym czynnikiem kapitału ludzkiego, jest kształt funkcji technologii/produkcji². W modelach wzrostu gospodarczego funkcja technologii produkcji determinuje ostatecznie dynamikę wzrostu produktu w czasie. Dotyczy to zarówno sytuacji poruszania się gospodarki w kierunku, jak i po ścieżce zrównoważonego wzrostu. W endogenicznych modelach wzrostu gospodarczego z wyodrębnionym czynnikiem kapitału ludzkiego, dynamika modeli jest zależna od funkcji akumulacji

¹ Współczesna literatura teoretyczna i empiryczna wzrostu gospodarczego rozróżnia kilka rodzajów konwergencji, tj. m.in.: konwergencji warunkowej i bezwarunkowej, konwergencji stóp wzrostu i poziomów dochodów, konwergencji typu β i σ , konwergencji globalnej oraz klubów konwergencji. Zob. szerzej: [Islam, 2003; Woźniak, Jabłoński, 2006 b, s. 25-56].

² Często spotykanym w literaturze przedmiotu kryterium podziału (systematyki) modeli wzrostu gospodarczego ze względu na mechanizm konwergencji bezwarunkowej są korzyści skali z inwestycji w czynniki produkcji, głównie kapitału ludzkiego. Jednak w przypadku modeli wzrostu z kapitałem ludzkim wielokrotnie można spotkać sytuacje, w których rosnące lub stałe korzyści skali z inwestycji w kapitał ludzki umożliwiają wystąpienie konwergencji dochodów obywateli, zob. np.: [Glomm, Ravikumar, 1992].

kapitału ludzkiego. W rezultacie, w tej grupie teorii kształt funkcji technologii akumulacji kapitału ludzkiego warunkuje zdolność modeli wzrostu do wyjaśniania zjawiska konwergencji pomiędzy gospodarkami o odmiennych poziomach produktu³.

W rezultacie, modele o wypukłych funkcjach technologii akumulacji kapitału ludzkiego wyjaśniają mechanizm, według którego kraje biedne zbliżają poziom swych produktów/dochodów do krajów bogatych. Mechanizm ten jest podobny do wniosków jakościowych wynikających z rozwiązania neoklasycznego modelu wzrostu Solowa⁴. W przypadku niewypukłych funkcji technologii akumulacji kapitału ludzkiego, nie zachodzi zbieżność poziomów produktu krajów biednych i bogatych. Niewypukłość funkcji technologii może dotyczyć sytuacji dwojakiego rodzaju. Po pierwsze, jeśli funkcja technologii jest liniowa, to nierówności generowanych dochodów ogólnych dla dwóch krajów utrzymują się na tym samym poziomie. Po drugie, gdy funkcja technologii jest wklęsła, wówczas kraje na wyższym etapie rozwoju (wyższy poziom PKB) rozwijają się według wyższych stóp wzrostu gospodarczego. Dlatego, w sytuacji niewypukłych funkcji technologii konwergencja pomiędzy krajami z różnym poziomem dochodów i zasobu kapitału ludzkiego nie występuje [Mookherjee, Ray, 2003, 369-393].

Założenie o rosnących korzyściach skali z inwestycji w kapitał ludzki warunkuje wklęsły kształt funkcji produkcji. Niektóre modele opierające się na takiej dynamice akumulacji kapitału ludzkiego generują występowanie wielu ścieżek zrównoważonego wzrostu [Islam, 2003; Becker, Murphy, Tamura, 1990; Azariadis, Drazen 1990]. Wzrost akumu-

³ Dla wskazania roli kształtu funkcji technologii kapitału ludzkiego warto posłużyć się najprostszym modelem eksponującym zachowania agentów w procesie inwestycyjnym. Jeśli problem inwestycyjny agenta sprowadza się do liniowej zależności między nakładami (inwestycjami) a efektami (produktem), wówczas wzrost zasobów agenta (kapitał ludzki, wiedza) powiększa proporcjonalnie jego efekt (produkt, dochód). Z kolei, gdy inwestycje w zasoby agenta przynoszą coraz mniejszy przyrost efektów, wówczas występuje wypukła funkcja technologii (analogia do modelu Solowa). W rezultacie, agenci z mniejszymi zasobami (kapitału ludzkiego, wiedzy) zwiększają swe efekty (produkt, dochód) według wyższych stóp wzrostu niż agenci lepiej wyposażeni w zasoby. Wobec wklęsłej funkcji technologii, agenci lepiej wyposażeni w zasoby, inwestując w ich pomnażanie, zwiększają swe zasoby według wyższych stóp wzrostu niż agenci biedni. Zob. szerzej: [Mookherjee, Ray, 2003, s. 369-393].

⁴ Bez względu na parametry strukturalne gospodarek, wszystkie kraje zmierzają do jednej wspólnej i unikalnej ścieżki zrównoważonego wzrostu. Na tej ścieżce, wszystkie kraje rosną według tej samej stopy wzrostu i produkują taki sam poziom produktu.

lacji kapitału ludzkiego w tych modelach skutkuje ciągłym przemieszczaniem się (konwergencji warunkowej) gospodarki do wyżej położonej ścieżki zrównoważonego wzrostu. Mechanizm przemieszczania się gospodarki do nowych punktów równowagi stacjonarnej (ścieżka zrównoważonego wzrostu) nawiązuje ostatecznie do koncepcji stadiów wzrostu Rostow'a [Woźniak, Jabłoński, 2006 b].

Warto jednak zaznaczyć, iż kształt funkcji technologii w modelach wzrostu z wyodrębnionym kapitałem ludzkim nie jest rezultatem tylko i wyłącznie założenia o korzyściach skali z zaangażowanego czynnika kapitału ludzkiego⁵. Istnieją bowiem modele, które opierając się na stałych bądź rosnących korzyściach skali z kapitału ludzkiego, generują wypukłe kształty funkcji technologii. W tej grupie modeli, dodatkowymi założeniami jest występowanie specyficznych uwarunkowań towarzyszących akumulacji kapitału ludzkiego w czasie. Dotyczyć to może: źródeł finansowania edukacji, indywidualnych preferencji obywateli względem kształcenia i przeznaczaniu czasu na kształcenie czy efektów zewnętrznych (*spillover*) akumulacji kapitału ludzkiego.

Dla przykładu, w modelach porównujących źródła finansowania edukacji, porównuje się dynamikę zmian dochodów w warunkach malejących i rosnących korzyści skali. Glomm i Ravikumar (1992) dowiedli, iż nierówności dochodowe agentów zmniejszają się (zachodzi konwergencja) zarówno w przypadku wzrostu neoklasycznego (malejące korzyści), jak endogenicznego (rosnące korzyści) w gospodarce z edukacją finansowaną ze źródeł publicznych. Z kolei, A. B. Cardak (1999) wprowadzając do modelu Glomma i Ravikumara heterogeniczne preferencje agentów związane z kształceniem wykazał, iż w przypadku wzrostu endogenicznego nierówności dochodowe ograniczane są znacznie szybciej niż w przypadku wzrostu neoklasycznego.

Modele eksponujące efekty zewnętrzne (*spillover*) akumulacji kapitału ludzkiego dowodzą, iż wyrównywanie poziomów produktów pomiędzy agentami i/lub gospodarkami, pojawia się w rezultacie współdziałania zasobów kapitału ludzkiego agentów na różnych poziomach (efekty *spillover*). Efekty *spillover* mogą się pojawiać w rezultacie współzależności międzypokoleniowych agentów na poziomie rodziny, grup sąsiedzkich, lokalnym i krajowym [Tamura, 1991, 2004; Benabou, 1996].

⁵ Często kształt funkcji technologii utożsamia się z założeniem dotyczącym malejących, stałych lub rosnących korzyści z pomnażanego czynnika kapitału ludzkiego, który warunkuje dynamikę modeli.

W modelach tych, poziom kapitału ludzkiego przyszłego pokolenia agentów zależy od bieżącego kształcenia oraz efektów *spillover*. Warto jednak podkreślić, iż efekty *spillover*, odgrywają kluczową rolę w generowaniu zjawiska konwergencji.

Podsumowując, współczesna teoria wzrostu i kapitału ludzkiego dowodzi, iż inwestowanie w kwalifikacje i umiejętności obywateli nie gwarantuje występowania konwergencji absolutnej pomiędzy krajami. Pewna grupa modeli antycypująca rosnące korzyści skali z kapitału ludzkiego zaciemnia wizję zbieżności absolutnej gospodarek.

Istnieje jednak duża grupa modeli, które, zbudowane wprawdzie na założeniu nie malejących korzyści skali z akumulowanego kapitału ludzkiego, formalizują mechanizm zrównania poziomów produktów i dochodów pomiędzy krajami w czasie. Ta grupa modeli dostarczając interesujące wnioski dla debaty o konwergencji gospodarek, posiada istotne implikacje dla modelowania skutecznej polityki gospodarczej, która umożliwia występowanie konwergencji dochodów agentów w ramach gospodarek krajowych, jak i pomiędzy gospodarkami na różnych etapach rozwoju.

Akumulacja kapitału ludzkiego w Strategii Lizbońskiej

Przesłankami procesów integracyjnych zainicjowanych w latach 50. (Traktat Rzymski), w tym utworzenia UE (Traktat z Maastricht 1992) było stworzenie warunków do stabilnego i szybkiego rozwoju krajów europejskich. Liberalizacja przepływu dóbr, osób i kapitału, promowanie kryteriów konwergencji w zakresie polityki fiskalnej i monetarnej w obszarze EWG, a później UE miały być gwarantem wysokiego tempa wzrostu gospodarczego. Wobec wyraźnego spowolnienia tempa wzrostu gospodarczego w krajach UE w latach dziewięćdziesiątych XX wieku, dyśtans rozwojowy w stosunku do gospodarki USA zaczął się powiększać. Szczególnie w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych gospodarka USA doświadczała: (a) wyższego tempa wzrostu produktywności pracy – 2,2% wobec 1,3% w UE; (b) wyższego udziału technologii ITC w PKB – 7% wobec 4% w UE; (c) globalnej dominacji w produkcji wysokich technologii – spośród 50 największych światowych producentów *high-tech* 36 to firmy amerykańskie, a jedynie 4 europejskie. W rezultacie, grupa krajów UE nie była w stanie generować wzrostu gospodarczego porównywalnego z USA. Średnioroczne stopy wzrostu gospodarczego w latach 1996-

2000 w USA i UE kształtowały się na poziomie odpowiednio 3,4% i 2,0% [Action for ..., 2001].

Zdaniem Komisji Europejskiej, „różnice w poziomach zatrudnienia odpowiadają za około 2/3 luki w rozwoju gospodarczym między członkami UE a USA” [Radło, 2003, s. 24]. W 2000 roku przeciętny poziom PKB w krajach członkowskich UE wynosił ok. 70% wartości tego wskaźnika w USA, zaś produktywność godziny pracy obywatela UE sięgała zaledwie 85% pracownika w USA. Dlatego, połowa różnicy w poziomach dochodu narodowego między wspomnianymi gospodarkami jest następstwem niższego wykorzystania zasobów ludzkich. W 2002 roku udział zatrudnionych w grupie osób w wieku produkcyjnym wynosił w USA 75%, podczas gdy w UE tylko 62%. Ponadto, wydajność pracy na 1 zatrudnionego w USA jest o 1/5 wyższa niż w UE jako rezultat krótszego czasu pracy. Po włączeniu nowych państw do Unii w 2004 roku, poziom wskaźników wykorzystania zasobów pracy jeszcze się obniżył [Łęcznar, 2005, s. 217-229].

Dla przeciwdziałania tym negatywnym zjawiskom, w 2000 roku wdrożono Strategię Lizbońską. Dokument ten stanowi zestaw wytycznych dla polityk krajów członkowskich. Wypełnienie wytycznych Strategii Lizbońskiej miało przyczynić się do podniesienia konkurencyjności gospodarki UE. Kluczowymi obszarami interwencji w krajowe polityki gospodarcze jest m.in.: tworzenie i wykorzystywanie na coraz większą skalę ITC, liberalizacja większości rynków i sektorów gospodarek UE, rozwój przedsiębiorczości, deregulacja oraz wsparcie przez państwo przedsiębiorstw w dostępie do kapitału i nowych technologii oraz ochrona środowiska naturalnego.

Strategia wiele uwagi poświęca konieczności zwiększania wykorzystania zasobów ludzkich poprzez [Łęcznar, 2005, s. 217-229]: (a) tworzenie sprzyjających warunków umożliwiających powstanie i rozwój firm innowacyjnych, szczególnie w grupie MŚP, (b) rozwój aktywnej polityki zatrudnienia, (c) poprawę jakości pracy, (d) zwiększenie mobilności pracowników poprzez otwarcie europejskich rynków pracy oraz (e) zabezpieczenia społeczne i promowanie integracji społecznej.

Zwiększanie inwestycji w kapitał ludzki zamierzano realizować poprzez: (a) zwiększenie nakładów finansowych, (b) wzmocnienie systemów edukacji i doskonalenia zawodowego spójnego z potrzebami poszczególnych grup społecznych i zawodowych, (c) rozwój kształcenia ustawicznego, (d) zwiększenie liczby kadr pracowników nauki i techniki,

(e) wspieranie działań pobudzających aktywność zawodową ludności, a także (f) wzmacnianie powiązań między szkołami i przedsiębiorstwami, dostosowanie rynków pracy do trendów gospodarczych oraz modernizację europejskiego modelu społecznego.

Proponowane w Strategii Lizbońskiej reformy strukturalne w państwach członkowskich UE, przy równoczesnym promowaniu społecznej spójności oraz ustaleniu ilościowych celów w postaci 70% stopy zatrudnienia i wzrostu wydatków na B+R do 3% PKB, mogły stanowić właściwy punkt wyjścia dla korzystnych zmian w gospodarce UE [Begg, 2005]. Przy uchwalaniu Strategii Lizbońskiej (2000) oraz Szczycie w Barcelonie (2002) wielu komentatorów było zgodnych, iż osiągnięcie ambitnych celów Strategii oraz w efekcie „wypchnięcie” gospodarki UE na wyższą trajektorię wzrostu i rozwoju gospodarczego wymaga jednak wyjścia poza ogólną retorykę oraz dotrzymanie poczynionych ustaleń. Tak się jednak nie stało i Strategia Lizbońska nie spełniła pokładanych nadziei [Woźniak, 2006 c].

Rozwój kapitału ludzkiego w Polsce

Rozwój kapitału ludzkiego w Polsce pozostaje pod silnym wpływem dziedzictwa dziesięcioleci gospodarki centralnie planowanej. Gospodarka centralnie planowana przejawiała się brakiem funkcjonalnych sprzężeń pomiędzy kluczowymi kategoriami ekonomicznymi, tj.: preferencjami konsumentów, efektywnym popytem i podażą [Lipowski, 1999, s. 567]. W efekcie, występowała niewłaściwa alokacja zasobów, niska zdolność do absorbowania innowacji poprzez hamowanie oddolnych inicjatyw i kreatywnych sił tkwiących w społeczeństwie oraz rozbudowana administracja gospodarcza [Jakubowski, 1997, s. 17]. Znacjonalizowany aparat wytwórczy i przez to hegemonistycznie ustalany zarząd w podmiotach gospodarczych skutkował upolitycznieniem decyzji gospodarczych i tym samym wyznaczanie priorytetów gospodarczych następowało w oparciu o inne kryteria niż efektywnościowe.

W rezultacie, kapitał ludzki w Polsce natrafia na pewne bariery akumulacji. Dotyczy to zwłaszcza ostatniego 15-lecia, kiedy to zdiagnozowano problemy podnoszenia jego jakości przy jednoczesnej deprecjacji ogromnego jego potencjału. Na tym tle pojawiają się liczne paradoksy jego rozwoju, posiadające istotny wpływ na przyszłe perspektywy wzrostowe i rozwojowe polskiej gospodarki.

Rozwój kapitału ludzkiego i intelektualnego dokonuje się w Polsce dwutorowo, tj. [Woźniak, 2006 a, s. 213-225]:

- podlega świadomemu kształtowaniu przez projektowanie systemów edukacji, wychowania, ochrony zdrowia, rekreacji i wspomagania rozwoju kultury,
- wynika z autonomicznych decyzji uczestników procesów społeczno-ekonomicznych, stymulowanych bodźcami płynącymi z rynku i środowiska społecznego, w którym te jednostki funkcjonują.

Obydwa te kanały znajdują się pod wpływem specyficznej dla społeczeństwa polskiego tradycji działania, ukierunkowanej na skuteczność osiągnięcia celu niezależnie od ponoszonych kosztów.

Ten typ działania pozostaje w sprzeczności z wymaganiami gospodarki kapitalistycznej, zwłaszcza zaś współczesnej jej formy, kapitalizmu globalnego, wypierającego bezwzględnie wszelkie formy ochrony rynków krajowych i upowszechniającego otwarte na konkurencję ze strony korporacji transnarodowych rynki lokalne, składającego się nie tylko z gospodarki opartej na wiedzy, lecz w dalszym ciągu dominującej w nim gospodarki tradycyjnej. Niestety, nie obserwuje się równocześnie odpowiednich symptomów transformacji w odniesieniu do kryteriów dotyczących kształtowania się jakości i struktury kapitału ludzkiego, jeśli pominąć szybki wzrost jego zasobów, pomimo, trwającego już niemal na przestrzeni życia jednego pokolenia, procesu urynkwienia [Woźniak, 2006 b, s. 57-74].

Na tym tle pojawiają się paradoksy rozwoju kapitału ludzkiego. Istota tych paradoksów wyraża się w nadmiernym rozwoju ilościowym zasobów ludzi wykształconych na poziomie średnim i wyższym, przy równoczesnym niedostosowaniu struktury i jakości tych zasobów do potrzeb sektora rynkowego i publicznego. Następstwem tych paradoksów są: nadmierne koszty rozwoju ekonomicznego, trudności w zapewnieniu harmonijnego rozwoju sektorów gospodarki opartej na wiedzy i sektorów tradycyjnych, problemy instytucjonalnych dostosowań do wymagań kapitalizmu globalnego i deprecjacji kapitału ludzkiego w odniesieniu do nadwyżek wysoko wykwalifikowanej siły roboczej oraz pojawianie się nowego obszaru nierówności frustrujących spowodowanych przez bezrobocie ludzi wykształconych [szerzej: Woźniak, 2006 c].

Skutkiem wspomnianych paradoksów jest obecna niska intensywność wykorzystania zasobów ludzkich, która w 2005 roku wynosiła

52,8% (w 2003 r. – 51,4%)⁶. Średni poziom tego wskaźnika dla przyjeżdżających w 2004 członków UE oraz UE-15 wynosił odpowiednio 57% oraz 64,8%. Stopa zatrudnienia dla wszystkich krajów UE w 2005 roku wyniosła 63,8%. Warto zauważyć, iż niskiemu wykorzystaniu zasobów pracy towarzyszyło wysokie bezrobocie, które w 2005 r. w Polsce wyniosło 17,7% (dla UE-25 w 2005 r. 8,7%).

Ponadto, Polska charakteryzuje się wysokim poziomem bezrobocia długookresowego, które w 2001 roku wynosiło 9,2%, podczas gdy w UE-15 – 3,3%, a w USA – 0,4%. Wysokie bezrobocie występowało także w grupie osób młodych, tj. w wieku 15-24 lata, na poziomie 43% w 2003, natomiast w UE-15 14,7% [Łęcznar, 2005, s. 217-229].

Przystąpienie Polski do UE w 2004 roku przyczyniło się do wdrażania ustaleń Strategii Lizbońskiej. W obszarze kapitału ludzkiego i jego rozwoju kluczowym dokumentem w Polsce stał się Sektorowy Program Operacyjny – Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO-RZL). SPO-RZL jest jednym z sześciu sektorowych programów operacyjnych służących realizacji Narodowego Programu Rozwoju (NPR), którego głównym celem jest rozwijanie konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy. SPO-RZL zmierza do osiągnięcia celu głównego poprzez trzy priorytety: (a) aktywną politykę rynku pracy oraz integrację zawodową i społeczną, (b) rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy oraz (c) pomoc techniczną.

Priorytet związany z aktywną polityką rynku pracy oraz integracją zawodową i społeczną zakłada m.in.: (a) wzrost jakości usług publicznych poprzez rozwój instytucji rynku pracy (państwowych i niepaństwowych), (b) promowanie aktywnych narzędzi interwencji rynku pracy oraz (c) wyrównywanie szans na rynku pracy. W rezultacie realizacji tego priorytetu oczekuje się zwiększenia mobilności zawodowej oraz zwiększenia liczby osób podnoszących swoje kwalifikacje. Oczekuje się także zmiany postaw pracodawców oraz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Priorytet dotyczący rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy realizuje się m.in. poprzez: (a) reformę edukacji młodzieży, (b) wyrównywanie szans edukacyjnych młodzieży pochodzącej z różnych grup społecznych, (c) rozwój kształcenia ustawicznego, (d) poprawę szans absolwentów na rynku pracy poprzez rozwój innowacyjnych programów

⁶ *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 – 2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie, Narodowa Strategia Spójności*, dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 1 sierpnia 2006 r.

kształcenia, (e) inicjowanie i wzmacnianie współpracy między nauką i edukacją a gospodarką oraz (f) promowanie elastycznych form zatrudnienia.

Formalizacja zaleceń SL w SPO-RZL odzwierciedla potrzebę zwiększenia inwestycji w człowieka, lepszego dostosowania edukacji i szkoleń do wymagań społeczeństwa opartego na wiedzy i poprawy zatrudnienia. Poprzez te działania, ich pomysłodawcy zmierzali do przezwyciężenia jednej z istotnych barier wzrostu gospodarczego związanej z niedostateczną edukacją społeczeństwa i paradoksami rozwoju kapitału ludzkiego w Polsce [Woźniak, 2006 c].

Realizacja priorytetów i celów SL i SPO-RZL odbywa się za pośrednictwem Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), który na lata 2007 – 2013 ma opiewać dla Polski na łączną kwotę ok. 9,4 mld euro. W obszarze rozwoju kapitału społecznego zakłada się rozdysponowanie większej puli tych środków, które zostaną przeznaczone na wykształcenie i kompetencje, zatrudnienie i integrację społeczną oraz społeczeństwo obywatelskie.

Warto jednak zaznaczyć, iż realizacja działań w zakresie rozwoju kapitału ludzkiego odbywa się w oparciu o zapisy Strategii Lizbońskiej. Na obecnym jednak etapie wdrażania spójności społeczno-ekonomicznej opartej na Strategii Lizbońskiej staje się jasne, iż osiągnięcie wskaźników priorytetów i celów tej strategii wydaje się niemożliwe. W rezultacie, wobec braku skuteczności działań sformułowanych w SL, w 2004 roku KE przeprowadziła diagnozę przyczyn nieskuteczności polityki wzrostu konkurencyjności gospodarki UE. Zaproponowano, aby kluczowym celem działalności regulacyjnej UE było wspieranie wzrostu gospodarczego oraz zatrudnienia. Z kolei, pozostałe cele opracowane w SL, tj. społeczne i środowiskowe, zaproponowano podporządkować kryteriom wzrostu i generowania nowych miejsc pracy. Ponownie podniesiono kwestię uelastycznienia krajowych rynków pracy, wsparcia konkurencyjności rynków krajowych, promowania działań zwiększających wykorzystanie wiedzy w gospodarce oraz wykorzystywania właściwych krajowych polityk gospodarczych.

W następstwie oceny realizacji SL oraz przeformułowania strategicznych celów Strategii (wzrost i zatrudnienie), rząd RP przyjął Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia (NSRO) jako strategię spójności dla Polski na lata 2007 – 2013. Podobnie do poprzednich ram strategicznych, NSRO zwracają uwagę na konieczność rozwoju kapitału ludzkiego i za-

sobów pracy. Kluczowym problemem jest pełne wykorzystanie jakości kapitału ludzkiego i zasobów pracy dla wzrostu gospodarczego, konkurencyjności i innowacyjności polskiej gospodarki. Podnosi się również kwestię zmniejszenia dysproporcji w rozwoju pomiędzy Polską a UE. Głównym celem NSRO jest zwiększenie liczby miejsc pracy. Ponadto, uwzględnia się zalecenie dotyczące rozwoju kapitału ludzkiego, który to program będzie oparty na realizacji trzech priorytetów: (a) zaangażowanie większej liczby osób w aktywną działalność zawodową, utrzymanie wysokiego poziomu aktywności zawodowej oraz modernizacja systemów zabezpieczenia socjalnego, (b) poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw oraz elastyczności rynków pracy oraz (c) zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki poprzez lepszą edukację i zdobywanie kwalifikacji. W celu poprawy jakości kapitału społecznego i spójności społecznej działania NSRO będą koncentrować się na celach Europejskiej Strategii Zatrudnienia, do których należy osiągnięcie pełnego zatrudnienia, poprawy jakości i efektywności pracy, a także wzmocnienie spójności społecznej oraz zmniejszenie wykluczenia społecznego.⁷

Zapisy strategii NSRO wpisują się w ogólną koncepcję Strategii Lizbońskiej. Po opublikowaniu raportu Wima Koka, główny cel UE został zawężony do wspierania wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, co znalazło odzwierciedlenie także w NSRO. Natomiast cele środowiskowe i społeczne powinny wspierać, a nie utrudniać osiągnięcie celu głównego, tj. wzrostu i utworzenia nowych miejsc pracy [szerzej: Woźniak, 2006 c].

Podobnie do zapisów Strategii Lizbońskiej, NSRO dobrze operacjonalizuje mechanizmy wsparcia inwestycji w kapitał ludzki. Właściwie wyeksponowane są krytyczne elementy zasobów ludzkich, które stanowią barierę zarówno dla wzrostu gospodarczego, jak i wzrostu zatrudnienia. Zastanawiające jest jednak tak niewielkie wykorzystanie wniosków raportu zespołu Wima Koka. Warto przypomnieć, iż wśród słabości Strategii Lizbońskiej wielu autorów wymienia chęć podtrzymania socjalnego modelu gospodarki europejskiej. Przypisuje się tu dużą rolę „aktywnej roli państwa” i „aktywnej polityce rynku pracy”, która według pomysłodawców powinna sprowadzać się do rozwijania i wspierania instytucji rynku pracy (państwowych i niepaństwowych). Takie działania oczywiście umożliwią rozwiązanie pewnych problemów polskiego czy europejskiego

⁷ *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 – 2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie, Narodowa Strategia Spójności*, dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 1 sierpnia 2006 r.

ryнку pracy. Dotyczy to zwłaszcza kwestii społecznego wykluczenia i marginalizacji pewnych grup społecznych z aktywności zawodowej. Warto jednak zwrócić uwagę, iż tworzenie nowych miejsc pracy w sektorze przedsiębiorstw, obok koniunktury gospodarczej, zależy od sfery regulacji warunkującej prowadzenie działalności gospodarczej. W rezultacie, występowanie zbyt wysokich barier biurokratycznych tłumi zdolności sektora przedsiębiorstw do generowania nowych miejsc pracy i przez to wspierania wzrostu gospodarczego.

Na tym tle pojawiają się pewne kontrowersje wokół sposobu sformułowania Poprawy jakości kapitału ludzkiego i zwiększania spójności społecznej zawartej w NSRO. Dokument ten, przynajmniej w części poświęconej rozwojowi kapitału ludzkiego, niewiele, jeśli w ogóle, koncentruje się na niezbędnych dostosowaniach regulacyjnych, mających na celu obniżenie obowiązkowych kosztów pracy, pewnej liberalizacji rynków pracy czy uproszczeniu procedur związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, w tym samo-zatrudnieniu. W tekście NSRO znajdują się zapisy nawiązujące do elastycznych form zatrudniania, jednak dotyczą one jedynie „promowania elastycznych form zatrudnienia”. Warto jednak zauważyć, iż obok działań mających na celu promowanie, ważne są też dostosowania regulacyjne usprawniające rynek pracy.

Podsumowanie

Nowa teoria wzrostu gospodarczego dowodzi, że w perspektywie długookresowej najbardziej opłacalne jest inwestowanie w kapitał ludzki. Inwestycje w kapitał ludzki podnoszą produktywność, generują wyższe dochody pracowników, przedsiębiorstw a nawet państwa. Wspieranie zasobów ludzkich w mniejszym stopniu naraża ludzi na utratę pracy niż inne inwestycje, wzmacnia fundamenty demokracji i ogranicza wpływy populistycznych ideologii, a także sprzyja włączeniu się gospodarki krajowej w ogólnoświatowy trend rozwoju nowej gospodarki opartej na technologiach informatyczno-telekomunikacyjnych (TIT).

Rozwiązanie modeli endogenicznego wzrostu dowodzi także, iż kapitał ludzki jest kluczowym czynnikiem umożliwiającym występowanie zjawiska konwergencji dochodów. Konwergencja dotyczy nie tylko poziomów dochodów w ramach danej gospodarki, ale także w przekroju międzynarodowym. Doświadczenia wielu krajów dowodzą, iż poziomy inwestycji w kapitał ludzki pokrywają się z poziomami dochodów wystę-

pujących w różnych krajach. Ponadto badania wskazują na występowanie istotnej zależności statystycznej pomiędzy inwestycjami w kapitał ludzki a stopą wzrostu gospodarczego [Maddison, 1991, s. 65; *Development ...*, 2001].

Współczesna teoria wzrostu i kapitału ludzkiego dostarcza także interesujące wnioski pod adresem polityki gospodarczej, które wpisują się w koncepcję spójności społeczno-ekonomicznej realizowanej w krajach UE. Czynniki kapitału ludzkiego umożliwia bowiem wyjaśnianie związków przyczynowo-skutkowych, występujących pomiędzy wzrostem i nierównościami dochodowymi. Formalizacja dodatkowych mechanizmów (płodność, system edukacyjny, *spillover*) w funkcjach akumulacji kapitału ludzkiego, generuje ścieżki zrównoważonego wzrostu z doskonałą równością lub relatywnie niską dyspersją dochodową agentów. Dotyczy to modeli, których dynamika opiera się nie tylko na malejących, ale także stałych i rosnących korzyściach z inwestycji w kapitał ludzki.

Endogeniczna teoria wzrostu z wyodrębnionym czynnikiem kapitału ludzkiego dostarcza także interesujące wnioski pod adresem polityki wspierającej spójność społeczno-ekonomiczną, które można sprowadzić do dwóch spostrzeżeń. Po pierwsze, akumulacja kapitału ludzkiego jako czynnika wzrostu zachodzi w ramach konkurencyjnych rynków czynników produkcji. Po drugie, występowanie makro-regulacji, nie godzących w porządek konkurencyjnych rynków, wspiera występowanie równości dochodowej. W rezultacie, współwystępowanie konkurencyjnych rynków oraz makro-regulacji w modelach wzrostu z kapitałem ludzkim może stanowić punkt wyjścia do projektowania polityk gospodarczych godzących efektywność (wzrost) ze sprawiedliwością (równością).

Wszystkie obecnie obowiązujące dokumenty strategiczne UE słusznie podkreślają istotną rolę inwestycji w kapitał ludzki, jako głównego czynnika budowy gospodarki opartej na wiedzy. Zarówno Strategia Lizbońska z 2000 roku, jak i jej obecny kształt zaakceptowany w lipcu 2005 roku podkreślają wykorzystanie jakości kapitału ludzkiego dla wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Narodowe plany rozwoju nowych członków UE, w tym Polski, zostały również podporządkowane wytycznym tej strategii i regułom wynikającym z *acquis communautaire* UE.

Współcześnie realizowana w Polsce polityka spójności warunkowana NSRO właściwie operacjonalizuje mechanizmy zwiększania tempa wzrostu i rozwoju gospodarki Polski wynikające z wykorzystania istniejących zasobów kapitału ludzkiego. Słusznie podkreśla się potrzebę promowania elastycznych form zatrudnienia, kształcenia ustawicznego oraz

edukacji spójnej z potrzebami rynku pracy. Dziwi jednak brak presji ze strony twórców polityki gospodarczej na niezbędną modernizację makroregulacji.

Wobec stwierdzonych słabych rezultatów Strategii Lizbońskiej, w 2004 roku Komisja Europejska przeprowadziła diagnozę przyczyn nieskuteczności polityki wzrostu konkurencyjności gospodarki UE wobec USA. Obok zbyt dużej liczby celów sformułowanych w Strategii Lizbońskiej [szerzej: Woźniak, 2006 c], podkreślano konieczność m.in. uelastycznienia krajowych rynków pracy oraz wspierania konkurencyjności rynków krajowych.

Współcześnie realizowana strategia spójności w Polsce, a szczególnie w zakresie podnoszenia jakości kapitału ludzkiego (NSRO) wydaje się pozostawać obojętną wobec wniosków raportu Wima Koka. Przeprowadzona analiza SWOT, dotycząca polskiej gospodarki oraz kapitału ludzkiego i zasobów społecznych, w grupie zagrożeń wskazuje nieprzejrzyste otoczenie prawne oraz zahamowanie racjonalizacji i uelastycznienia rynków pracy. Ponadto, wizja rozwoju sformułowana w NSRO wskazuje, iż do 2013 roku w grupie instrumentów instytucjonalno-systemowych zakłada się zmiany w sferze warunków prowadzenia działalności gospodarczej.

Właściwe zdiagnozowanie zagrożeń związanych ze sferą makroregulacji oraz wskazanie na konieczność wprowadzenia ułatwień w prowadzeniu działalności gospodarczej nie koresponduje jednak z celami polityki spójności w zakresie poprawy jakości kapitału ludzkiego. W części NSRO poświęconej *Poprawie jakości kapitału ludzkiego i zwiększeniu spójności społecznej* brak jest jakichkolwiek działań mających na celu ograniczenie barier biurokratycznych czy uelastycznienie rynków pracy.

Wzrost konkurencyjności gospodarki upatruje się przez to jedynie w endogenicznych czynnikach wzrostu gospodarczego, tj. wzroście produktywności, akumulacji kapitału ludzkiego, wzroście udziału *high-tech* i ITC w produkcji. Wobec szybko zarysowującej się ekspansji sektorów e-gospodarki, argumenty na rzecz wspierania endogenicznych mechanizmów wzrostu gospodarczego są nie do podważenia. Nie można jednak nie doceniać tradycyjnych czynników wzrostu gospodarczego. Tradycyjne czynniki wzrostu, obok tych niematerialnych (endogenicznych), odgrywały także istotną rolę we wzroście gospodarczym wielu krajów w latach 1990. Wiele badań dowodzi, iż źródłem różnicy w tempie wzrostu gospodarki USA i UE w drugiej połowie lat 1990. były tradycyjne czynniki wzrostu. Dotyczyło to w szczególności niskich podatków, elastyczności

rynków pracy i daleko posuniętej deregulacji gospodarki [Radło, 2006]. Inne badania z kolei dowodzą, iż wzrost PKB w USA w latach 1995-2000 w równym udziale napędzany był przez wzrost wydajności pracy (czynnik endogeniczny) oraz wzrost czasu przeznaczanego na pracę (czynnik tradycyjny) [Jorgenson, 2002]. Paradoksalnie jednak w krajach UE forsuje się tezę, o kluczowym znaczeniu akumulacji wiedzy, rozwoju kapitału ludzkiego, przy jednoczesnym niedocenianiu uwarunkowań realnych i regulacyjnych związanych ze wspieraniem tradycyjnych motorów wzrostu i rozwoju gospodarczego.

Dlatego istnieje realna potrzeba wprowadzania w Polsce polityki gospodarczej, która opiera się na strategii, respektującej sprawiedliwość społeczną jednak nie godzącą w konkurencyjność lokalnych rynków. Nowe podejście do strategii gospodarczej uwzględniające harmonizowanie efektywności (wzrost) ze sprawiedliwością społeczną (równość) przedstawia M. G. Woźniak. Strategia ta opiera się na rozwoju kapitału ludzkiego, wzroście produktywności i sprawiedliwych nierównościach. Pomimo akcentowania tych samych elementów kluczowych, co dokumenty strategiczne UE, podejście M. G. Woźniaka zakłada inną rolę państwa w gospodarce. Państwo tu koncentruje się na zmianach w sferze warunków prowadzenia działalności gospodarczej.

Proponowanej polityki państwa nie należy jednak łączyć ze zwiększeniem interwencjonizmu ekonomicznego. Przeciwnie, chodzi tu o ograniczenie jego zakresu i wymuszenie jego spójności z logiką sprawnych rynków. W przeciwnym razie gospodarka jako całość i poszczególne jej rynki mogłyby utracić zdolność konkurencyjną, co zniweczyłoby szanse skuteczności tej polityki [Woźniak, Jabłoński, 2006 a, s. 194-211]. Jedynym dopuszczalnym rozwiązaniem jest tu polityka społeczna aprobująca ekonomicznie uzasadnione nierówności dochodowo-majątkowe poparte społecznym przyzwoleniem.

LITERATURA

- Action for competitiveness through the knowledge economy in Europe*, "European Business Journal" 2001, vol. 13, no.4.
- Azariadis C., Drazen A., *Threshold externalities in economic development*, "The Quarterly Journal of Economics" 1990, vol. cv, issue 2.
- Barro R. J., Sala-i-Martin X., *Economic growth*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England 2004.
- Becker G. S., Murphy K. M., Tamura R., *Human capital, fertility, and economic growth*, "Journal of Political Economy" 1990, vol. 98, no. 5, part 2.

- Begg I., *Do we really Need a Lisbon Strategy?*, "Intereconomics" 2005, vol. 40, no. 2.
- Benabou R., *Heterogeneity, stratification, and growth: macroeconomic implication of community structure and school finance*, "American Economic Review" 1996, vol. 86.
- Caballe J., Santos M. S., *On endogenous growth with physical and human capital*, "Journal of Political Economy" 1993, Vol. 101, no. 6.
- Cardak B. A., *Heterogeneous preferences, education expenditures and income distribution*, "The Economic Record" 1999, vol. 75, no. 228.
- Development planning in a market economy*, LDC series no. 6, United Nation, New York 2001.
- Glomm G., Ravikumar B., *Public versus private Investment In human capital: endogenous growth and income inequality*, „Journal of Political Economy” 1992, vol. 100.
- Islam N., *What have we learned from the convergence debate?*, "Journal of Economic Surveys" 2003, vol. 17, no. 3.
- Jakubowski W., *Gospodarka i polityka (wybrane zagadnienia ekonomiczno-społeczne współczesnej Polski)*, INP UW, Elipsa, 1997.
- Jorgenson D. W., *Europe's path towards innovation and technology*, "CESifo Forum" 2002, vol. 3, no. 2.
- Lęcznar M., *Rozwój zasobów ludzkich a wzrost konkurencyjności polskiej gospodarki w świetle wytycznych Strategii Lizbońskiej*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Kapitał ludzki i intelektualny. Część I*, Woźniak M. G. (red.), Uniwersytet Rzeszowski, Katedra Teorii Ekonomii, Rzeszów 2005.
- Lipowski A., *Zmiany w strukturze tworzenia PKB w Polsce w okresie transformacji 1990-97/98. Analiza i ocena.*, „Ekonomista” 1999, nr 5.
- Lucas R. E., *On the mechanics of economic development*, "Journal of Monetary Economics" 1988, no. 22, North-Holland.
- Maddison A., *Dynamic forces in capitalist development. A long run comparative view*, Oxford University Press, New York-Oxford 1991.
- Mankiv G., Romer D., Weil D., *A contribution to the economic growth*, "Quarterly Journal of Economics" 1992.
- Mookherjee D., Ray D., *Persistent inequality*, "Review of Economic Studies" 2003, vol. 70, no. 243.
- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 – 2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie, Narodowa Strategia Spójności*, dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 1 sierpnia 2006r.
- Radło M. J., *Wyzwania konkurencyjności. Strategia Lizbońska w poszerzonej Unii Europejskiej*, ISP, Warszawa 2003.
- Radło M. J., *Strategia Lizbońska 2005-2010: Kluczowe wyzwania. Najważniejsze priorytety*, *Polskie Forum Strategii Lizbońskiej*, www.pfsl.pl, stan na dzień 15 marzec 2006 r.
- Romer P., *Endogenous technological change*, "Journal of Political Economy" 1990, no. 98.
- Tamura R., *Income convergence in an endogenous growth model*, "Journal of Political Economy" 1991, vol. 99, no. 31.
- Tamura R., *Human capital and economic development*, Federal Reserve Bank of Atlanta, Working Papers Series, WP 2004-34, December 2004.

- Woźniak M. G., *Challenges of human and intellectual capital development and depreciation in Poland*, [in:] *Transformation process in Poland and Ukraine*, Teczek J. (edit.), Cracow University of Economics Publisher, Cracow 2006 a.
- Woźniak M. G., *Odrabianie dystansu rozwojowego przez Polskę w warunkach ekspansji gospodarki opartej na wiedzy*, [w:] *Prace z zakresu ekonomii stosowanej*, Zeszyty Naukowe AE w Krakowie, nr 707, Kraków 2006 b.
- Woźniak M. G., *Ups and downs of the EU socio-economic cohesion. Recommendation for the Ukraine*, artykuł przygotowany na konferencję pt. "To the East and South from the EU: Problems of Formation of Common European Economic Space", zorganizowanej przez Kyiv National University of Economics, 5-7 październik 2006 c, Kijów, Ukraina.
- Woźniak M. G., Jabłoński Ł., *Conditions of socio-economic cohesion and human capital development In Poland*, [w:] *Determinants of attitudes and behaviour of the decision-making entities*, Kopycińska D. (red.), Economics & Competition Policy, no. 5, Szczecin 2006 a.
- Woźniak M. G., Jabłoński Ł., *Kapitał ludzki w procesie konwergencji gospodarki. Wnioski dla Polski*, *Prace z zakresu ekonomii Stosowanej*, Zeszyty Naukowe AE w Krakowie, nr 707, Kraków 2006 b.

Streszczenie

Autor artykułu dowodzi, iż istotnym czynnikiem rozwoju i konwergencji gospodarki Polski jest akumulacja kapitału ludzkiego. Teoria endogenicznego wzrostu oraz doświadczenia krajów rozwiniętych i rozwijających się dowodzą, że poziom inwestycji w zasoby ludzkie pokrywa się z poziomem produktu. Warto jednak podkreślić, iż istotnym warunkiem odnoszenia korzyści z akumulacji kapitału ludzkiego jest pewna modyfikacja sfery makroregulacji w Polsce. Dlatego sugeruje się wdrożenie strategii gospodarczej opartej na podejściu M. G. Woźniaka, które opiera się na rozwoju kapitału ludzkiego, wzroście produktywności oraz interwencjonizmie, który jest spójny z efektywnością rynków.

Human Capital Development and Economic Convergence. Conclusions from EU Experience

Summary

Author of the article proves, that human capital acquisition is an important factor of development and convergence of the Polish economy. Endogenous growth theory and experience of developing and developed countries provide evidence that level of human resources investment is coherent with level of economic development (GDP level). It is worth

emphasizing, however, that pre-condition of getting benefit from human capital acquisition is a *some* modification of regulatory framework in Poland. Thus, it is suggested to introduce the economic strategy that is based on M. G. Woźniak's approach, which is based on human capital development, productivity growth and state interventionism that is coherent with logics of the markets.

